

Kvindeliv

Hun kanter sig ind ad døren iført ulster og permanentkrøller, lang, ranglet og bumset. Vrider sig ned i stolen og skuler fjendtligt til mig.

Mit lille kontor ligger for enden af en lang gang med døre ind til et utal af tilsvarende rum. Hen ad gangen har jeg hørt hendes skarpe trin, der ikke lød som en ung kvindes skridt, men hun er bare 23 år.

Vi befinder os i Mødrehjælpens store silo i Svendborggade, og årstallet er 1959.

Jeg havde valgt ansættelsen, fordi jeg vidste, at der i den daværende mødrehjælp var gode uddannelsesmuligheder i et tværfagligt miljø med mange kolleger, hvilket jeg netop savnede i lilleputmiljøet i Ring i Ring.

Først den dag jeg tiltrådte, fik jeg besked om, at jeg udelukkende skulle behandle kvinders ansøgning om legal abort og dermed på samfundets vegne administrere deres kønsliv og underliv.

På dette tidspunkt administrerede Mødrehjælpen den seneste abortlov fra 1956.

Inden denne lovs vedtagelse havde en ophidset folkelig debat lagt snævrere rammer end ventet for udvidelsen af kvinders adgang til abort.

Det mest nyskabende ved loven var indførelse af abortsamtaler, der skulle afgøre alle ansøgninger om svangerskabsafbrydelse med en undtagelse: Hvis kvindens liv eller helbred var i fare, kunne afgørelsen træffes af overlægen på et sygehus.

Efter 1956-loven kunne der gives adgang til abort:

- når der var fare for kvindens liv eller helbred. I denne bestemmelse var indbygget en beskeden *socialmedicinsk indikation*, idet der kunne tages hensyn til både fysiske og psykiske sygdomme eller svækkelsestilstande,

- når kvinden var besvangret ved en kønsfrihedsforbrydelse, den såkaldte *etiske indikation*,
- når der på grund af arvelige anlæg eller beskadigelser i fosterlivet var nærliggende fare for, at barnet ville komme til at lide af sindssygdom, åndssvaghed eller alvorlig og uhelbredelig abnormitet eller legemlig sygdom – den *eugeniske indikation*, og endelig:
- når i ganske særlige tilfælde alvorlige fysiske eller psykiske defekter eller andre lægeligt begrundede forhold medførte, at kvinden skønnedes uegnet til at tage vare på sit barn. Denne såkaldte *defektindikation* var det eneste nye i loven, og den var så strengt formuleret, at den kun kunne anvendes i meget begrænset omfang.

I 1959 skulle cirka to tredjedele af kvinderne have afslag på deres ansøgning om abort.

Den officielle grundholdning i datidens mødrehjælp var, at abort var en nødløsning. Kvinderne skulle hellere hjælpes og støttes til at gennemføre deres svangerskab. Til gengæld kæmpede man politisk den enlige mors sag og kunne i langt højere grad end i nutiden tilbyde en bred vifte af hjælpeforanstaltninger.

Allerede ved ansættelsen var jeg klar over, at jeg var i modsætning til denne overordnede holdning. Jeg var selv barn af tiden, kendte som alle andre kvinder graviditetsangstens svimmelhed før menstruationen og den næsten overdrevne brug af pessar, creme og udskylningsapparat.

Her sad vi så – to næsten jævnaldrende kvinder – begge på hver sin måde bange for den anden. Emsigt hentede jeg kaffe på sekretærkontoret ved siden af, instruerede hende om husordenen: at kaffen skulle drikkes diskret, da nyfigne pensionister i genboejendommen ofte sad med kikkert for at se de faldne kvinder og konstant klagede over, at der ikke blev bestilt noget, men kun drukket kaffe.

Hun ænsede hverken kaffen eller min nervøse sludren. Så blot på mig med døde øjne og sagde: „Jeg vil ikke have det barn.“

Det var jo gået op for mig, men jeg skulle optage journal, spørge ud om de sociale omstændigheder, skaffe oplysninger om bar-

nefaderen, instruere hende om lovgrundlaget.

Det var næsten umuligt at tømme hende op. For mig – omhyggeligt opdraget til takt og diskretion – en grænseoverskridende handling.

Langsomt fik jeg trods hendes modvilje trukket den næsten traditionelle historie ud af hende.

Hun var opvokset i et fattigt vestjysk fiskerhjem fanatisk bundet til Indre Mission. Barndommen havde været trist med afsavn, skyld og synd. Herrens vrede havde lyst over hvert af barnets livsglade ytringer. Helvedes svovlpøl var nær. Forældrene til den store søskendefolk på syv havde tigget, nærmest besværgt hende om ikke at tage til hovedstaden – denne syndens by. Men opbrud og andre livsformer havde lokket, og hun blev husassistent i et bedre københavnerhjem. Af forældrenes breve fremgik det, at de bad for hende hver nat.

Da vi kom til spørgsmålet om faderen til det ventede barn, brød hun sammen. Jeg prøvede at forklare, at mig kunne hun sige alting til, da intet menneskeligt var mig fremmed – dengang unægtelig noget af en overdrivelse.

På et tidspunkt, hvor vi var kørt helt fast, gjorde jeg den traditionelle begynderfejl at tale om mig selv. Jeg forklarede, at også jeg havde et seksualliv uden at være gift. Hun standsede brat sin gråd og stirrede forarget på mig. Ud af munden strømmede fædrenes og herrens vrede.

Først da forstod jeg hendes totale katastrofe. Hun havde overskredet ikke alene miljøets, men også sine egne normer og for-dømte sig selv dybt.

Meget længere kom vi ikke. Da hun med optrukne skuldre rejste sig for at gå, sagde hun blot stille, at hvis hun skulle have det barn, gik hun i stranden.

Et par uger efter skulle jeg meddele hende afslag på abort.

Kvalmen sad i munden på mig, jeg havde øvet mig ihærdigt, men endnu ikke lært at håndtere det svære, at kvinderne kunne se afgørelsen på øjne og kropssprog, så snart de trådte ind ad døren.

Hun drejede lige så stille om på hælen og gik sjokkende ned ad den lange gang; jeg løb efter hende, hun vred sig løs fra mit greb og gik sin vej. Og gik i stranden – en af de mange forsvundne. Og jeg gik i panik.

Selvbeprejelserne væltede ind over mig. Det var min første

sag. Jeg havde forsøgt at beskrive hendes dybe sjælesorg.

Det var ikke lykkedes, jeg havde svigtet med frygtelig konsekvens. For mig så jeg to forslidte forældre bærende på skammen, mens de anrøbede en straffende gud.

Jeg faderbundne pige, der altid godt havde kunnet lide mænd, følte pludselig en dump vrede mod ham derude i den fine villa med den store indtægt, der havde skullet have midalderens mandighed bekræftet ved at forføre en sølle ranglet fiskerpige fra Hanstholm.

Min egen følelse af udygtighed blev også bekræftet på anden vis.

Når socialrådgiveren forberedte en sag til samråd, skulle den først forelægges på den ugentlige konference med deltagelse af gruppens andre medarbejdere, herunder psykiater og gynækolog.

I Ring i Ring havde dr. Alstrups ord været lov.

Jeg var ikke oplært i at forelægge en sag i en større forsamling og befandt mig på et livstrin, hvor jeg stadig var meget genert. Derfor havde jeg forberedt mig grundigt til min første konference og tog den letteste sag først. Med møje og alt for mange ord.

Da jeg endelig var færdig med den første sag, så en frygtet og spotsk psykiater på mig og sagde nedladende: „For resten aborterede klienten spontant i går.“

Alle grinede af denne unge kollega, der tog det hele og ikke mindst sig selv så højtideligt.

Jeg gik fra koncepterne og forelagde den næste sag – Hanstholmsagen – nervøst og usikkert. I søvnløse nætter måtte jeg igen og igen spørge mig selv, om det var det, der havde kostet et menneskeliv.

Det var det selvfølgelig ikke. Det var en nådesløs religion, en kvindeundertrykkende lovgivning, uoplysthed og skam.

Men jeg lærte – for resten af livet og trods alle argumenter – at ethvert menneske kan have sin personlige moral og etik om abort eller svangerskab. Blot er man ganske uden ret til at trække sine egne holdninger ned over hovedet på andre mennesker med helt andre forudsætninger og livsvilkår.

Da jeg var kommet lidt til hægterne, lovede jeg mig selv, at jeg ville være dygtigere.

Mødrehjælpen bød i den forbindelse på gode vilkår.

Ledelsesmæssigt var den hierarkisk opbygget, men der var altid erfarne chefer med åbne døre, hvor man kunne bede om råd. Hver uge var der desuden afsat tid til to timers supervision hos en dygtig leder. Her fik vi lejlighed til at arbejde med de personlige problemer, som arbejdet påførte os, med vore egne holdninger og det evige dilemma, som den tætte kontakt med kvinden satte os i.

Socialrådgiveren kendte kvinden bedst og ønskede at give omsorg, forståelse og hjælp på hendes vilkår.

Men vi blev klemt mellem dette behov, den restriktive lovgivning og den officielle mødrehjælpsholdning. Selv havde jeg megen brug for disse rolige og kløgtige timer. Blandt andet var det meget svært for mig efter et abortafslag at komme med de gængse hjælpetilbud som barnevogn, graviditetstøj m.v. Når man kendte kvindens fortvivlelse, virkede det på en eller anden måde taktløst.

Brutalt havde jeg erfaret, at jeg for enhver pris måtte lære at give et afslag, så kvinden ikke blot forlod mig. Netop når hun – af anonyme samrådsmedlemmer, der ikke kendte hende – skulle tvinges til at gennemføre et svangerskab, der var dybt uønsket og af og til katastrofalt for hendes tilværelse, var det påtrængende nødvendigt, at hendes socialrådgiver kunne hjælpe og støtte på den svære vej.

Hos min dygtige supervisor fik jeg lov at træne dette igen og igen, indtil jeg følte mig mere sikker og i det daglige arbejde oplevede, at jeg kunne magte opgaven.

Ved indgangen til 1960erne beslaglagde arbejdet så meget af ens liv, at det måske i dag kan være svært at forstå.

Der var 45 timers arbejdsuge – lang torsdag og kort lørdag til klokken 14. Skulle man have en eller anden større nyanskaffelse, måtte man bruge påskelørdag eller skærtorsdag til at drage med Scarlett-bådene til Malmø, hvor de svenske butikker var åbne.

Ellers var det arbejde og atter arbejde. Vi fik et cykeltillæg på 17 kr. om måneden, og der blev ikke set så nøje på arbejdstidsreglerne. Hvis en af vore mødre fødte før tiden, var det op på cyklen og af sted med spædbørnepakken, selvom det var efter fyraften.

Der var både frihed og ufrihed. Socialrådgiveren skulle modtage fem nye abortansøgere om ugen, og der var faste tider til kli-

entsamtaler, der blev styret centralt. Friheden bestod så i, at man til en vis grad selv kunne bestemme, hvor meget man ville gøre for den enkelte kvinde under svangerskabet og efter fødslen.

Dog var vi forpligtede til efter fødslen at sende op til tre skriftlige anmodninger om at møde op til instruktion om prævention. Udeblev kvinden, skulle vi opsøge og overtale hende.

Der var høj arbejdsmoral. De fleste kolleger ydede ud over det forventede. Der fandtes meget frisind og opposition mod de gældende love og regler. Fra visse sider blev Mødrehjælpen beskyldt for at være venstreorienteret.

Men der var også reaktionære kræfter. Specielt husker jeg en kollega, der på det bestemteste nægtede at indkalde de ugifte kvinder til oplæring i prævention.

Hendes morale var, at det var uartigt over for en ung pige at antyde, at hun stadig ugift kunne gentage syndefaldet.

Hver eneste dag kom de. Strømmen af angste, forgrædte og forslidte kvinder så på mig med frygt og håb. Betroede mig så mangt og meget.

Nutidens kvinder har fået lov at glemme, hvordan graviditetsangsten hærgede datidens kvinder i alle samfundslag. Hårdest var det for de fattige, gifte by- og landarbejderkvinder med deres angst for samlejet i den knirkende ægteseng, mens barneøjne nysgerrigt kiggede fra køjesengene. Utallige af ægteskaberne var indgået på grund af en uønsket graviditet. Og selvom skilsmisse også dengang var mulig, kunne et sådant i hast indgået ægteskab binde parterne sammen for livet, fordi man i arbejdsmiljøet ikke kunne gå fra hinanden, hvis børnene skulle have chancen for en tryk opvækst og en læreplads.

„I vor generation har kvinderne kun eet at håbe på, nemlig at han ikke render, når svangerskabet er en kendsgerning,“ som en kvinde bittert sagde til mig.

I et slidsomt og nøjsomt liv var samlejet en af de få glæder, men alligevel måtte kvinderne altid krampagtigt søge at undgå det, fordi de ikke magtede flere børn. Utallige løgne er fortalt om menstruationens hyppighed og varighed, og angsten gav svære underlivssmerter ved samleje.

Magtesløse gynækologer klarede af og til problemet ved at fjer-

ne kvindernes livmoder, hvilket kunne være en lettelse, selvom også det gav psykisk nedtur.

Ud over det afbrudte samleje og forestillinger om ufrugtbare perioder fik man indblik i besynderlige præventionsmetoder, for eksempel en stor svamp med eddike.

Men socialrådgiveren lærte også om sammenhold og kærlighed – om forståelsen for, at den forslidte mand efter lange arbejdsdage på kolde byggepladser og yderste dok på B&W ikke havde så mange andre glæder end sengevarmens hastige møde. Oftest var tilfredsstillelse og glæde dog uoplevet kvindelod.

Udskylningsapparatet blev skyndsomt hentet frem under køk-kenvasken, hvor det stod skjult i avispapir, og renselsesprocessen blev gennemført i rædsel for, at børnene skulle høre det.

Bag kvinderne så jeg en lang stribe af knugede, skyldbevidste og forslidte mænd, rædselsslagne over at få endnu en mund at mætte og triste over endnu en gang at have påført deres kvinde smerte og lidelse.

Mødrehjælpens socialrådgivere tog ofte på husbesøg.

Mit distrikt var Nørrebro, Sibirien i Nansensgade med sine syv baggårde, Jægersborggade og tilsvarende mørke bydele.

Af og til havde jeg afløsning i det gamle, endnu ikke nedrevne Mayonnaisekvarter Laksegade, Hummergade m.fl. Det var dengang ubeskrivelig og sundhedsfarlig slum.

Erindringen fremkalder stadig lugten af kål, urin fra den i køk-kenvasken udslagne blevask og petroleum.

Man banede sig vej til korridorlejligheden ad mørke gange dækket med kulstøv fra de koks, der skulle slæbes op fra kælderen, ofte af besværede højgravide eller af kvinder med spædbarn på armen. Man bankede på og blev budt ind i køkkenet, hvor de våde bleer slaskede om ørerne på een, mens kvinden i sutsko og kittel tog imod med den blå kaffekande klar med Richs-blanding og med undskyldningerne over hjemmets standard strømmende ud af munden med de sorte tænder. Åreknudernes forgreninger snoede sig op ad benene på alt for unge kvinder, og gråheden havde sænket sig over ansigtet og den smule smil, der var tilbage.

Fugten var forfærdelig, tøjet mugnede i klædeskabene og skoe-

ne i entreen. Vinduesrammerne var rådne og skabte evig angst for, at småbørn skulle styrte ned.

Endnu ser jeg for mig den 24-årige kvinde, der søgte abort ved graviditet nummer fire med den enkle, men desværre ubrugelige begrundelse, at hun som gravid kun kunne gå sidelæns i sit smalle, mørke køkken. Ungerne var altid snottede og kirtelsyge, maden sparsom og tung, fornøjelserne få.

Velstillede personer har en fiks idé om, at fattigdom giver et særligt sammenhold og dermed glæder, der er forbeholdt de elendige.

Desværre er sandheden, at fattigdom og elendighed ingenlunde fremmer de bedste menneskelige egenskaber.

I datidens mange slumbeboelser kunne sammenholdet selvfølgelig trives, man kunne give en hjælpende hånd, en kop kaffe og lidt trøst. Men vold, druk, skrig og angiveri hørte også med. Generende var også nabokonernes nyfigne blikke og forargelse, når maven struttede igen, selvom der var arbejdsløshed og pengemangel.

Generationers gamle gråd hang i væggene i disse kvarterer. Jeg er aldrig kommet til at forstå slumstormerne, men har med lettelsete og glæde set de mørnede mure synke.

I disse år lærte jeg den hede drøm om en ordentlig bolig at kende. Af og til antog drømmen så heftige former, at en ny bolig kom til at stå som løsningen på alle problemer. Børnenes dårlige kammerater, mandens dragning mod værtshuset på hjørnet, skændierne og surheden.

Bolignøden var utroligt stor. I „Dansk Socialhistorie” anslås det, at der efter krigsafslutningen i 1945 manglede 50-60.000 boliger, og at 4-5000 familier var indkvarteret i barakker, på skoler og i kondemnerede lejligheder. Dette jævnedes kun langsomt ud i årene 1955-70.

For den dårligst stillede del af befolkningen var problemerne uløste i 1960. Unge par måtte bo hos forældrene, ofte i snævre rammer. Man kunne vente i måneder og år på en selvstændig lejlighed selv efter konstatering af graviditet og indgåelse af giftermål. Den ugifte gravide blev afvist fra det beskedne boligmarked

og alt for ofte henvist til institution, forskellige kvindehjem, ofte med religiøst islæt, eller til datidens skrækkelige husvildeboliger, hvor adressen i sig selv var en social nedtur og en skam.

Det almenyttige byggeri var i vækst og beregnet ikke mindst på børnerige lavindkomstfamilier.

Alligevel var såvel indskud som husleje ofte uoverkommelige problemer. I Mødrehjælpen kunne man af og til hjælpe med indskud og flytteudgifter, men det var ikke en hjælp, den enkelte familie havde ret til. Den blev kun bevilget efter nøje gennemgang af budgettet og efter vurdering af arbejdsevne og -vilje og sparsommelighed.

Af og til var jeg så rasende over et afslag fra en af cheferne, så jeg kunne eksplodere.

Det var jo så umoralsk. Først gav man kvinden afslag på abort og tvang hende til at sætte et nyt barn ind i slummens verden. Bagefter vurderede man, at hun ikke var kvalificeret til en ordentlig bolig.

Dårlige boligforhold er en svær belastning i et barns opvækst.

Det blev netop i 1956 dokumenteret af amtslæge Vagn Christensen i hans store undersøgelse om børn i dårlige boliger. Efterundersøgelsen af de samme børn – nu voksne – blev offentliggjort i 1984 af Socialmedicinsk Institut. Den taler sit tydelige sprog om en livslang social stempling.

Forfatteren Tove Ditlevsen har sat ord herpå i sin bog 'Barndommens Gade', og Iris Garnov beskriver det i digtsamlingen 'Skuffebarn', ligesom maleren Folmer Bendtsen har prentet slummens billeder i vore sind.

Det var i Mødrehjælpens psykoanalytiske epoke, og megen vold og skade er anrettet over for kvinder i gamle Freuds hellige navn.

Apropos slummen, der unægtelig ikke kunne psykoanalyseres væk i al sin håndgribelighed, husker jeg en 22-årig kvinde, allerede mor til tre børn under fire år. Hun levede med mand og børn i en toværelses kvistlejlighed i tredje baggård.

Vinduesrammer og gulv var rådne. Hun elskede sine børn, men levede efterhånden i panisk angst for, at de skulle falde ud af vinduerne, eller at gulvet skulle bryde sammen. Derfor orkede hun ikke mere, da nummer fire var i vente. Hendes angst var konkret

og virkelig. Hjemmet på 51 kvadratmeter var fuldstændig overfyldt med barnesenge, blekoger, tørresnore og snavset arbejdstøj. Der var reel risiko for, at børnene kunne falde ud af vinduerne i leg eller ned ad de høje, hullede og mørke trapper.

Denne frygt blev af en ung, fremadstræbende psykiater tolket derhen, at hun havde et ubevidst ønske om at komme sine børn til livs.

Nu skulle man tro, at en så dødsensalvorlig teori i sig selv skulle kunne tale for abort, men nej – det var ikke nok til at opfylde den strenge tolkning af den psykiatriske indikation.

Boligen var sandt nok ikke værre end så mange andre i disse år og den påståede psykiske lidelse ikke alvorlig nok.

I evig og ond erindring står dog især afgørelsen i to andre sager.

Vera var 27 år, veluddannet, gift og levede med mand og en toårig datter i gode sociale kår. Hun henvendte sig og troede blot, at hun skulle have ordnet de formelle forhold omkring en abort. Et halvt år forinden havde hun fået kræft i tungen, to tredjedele af den var fjernet, og hun havde stort set mistet talens brug.

Hun var dødsangst, oplevede sig selv som en belastning for sin mand og følte sig grim og utiltrækkende som kvinde. Talevanskelighederne hindrede hende i at arbejde i sit fag som underviser.

Hun havde ægtefællen med sig som tolk. En ung mand, der så på hende med øjnene fulde af kærlighed, men også af fortvivlelse og angst.

De var selvfølgelig bange for, at et nyt svangerskab skulle få sygdommen til at blusse op. Tanken om et moderløst barn var i sig selv forfærdelig; det kunne ikke rummes at skulle dø fra to. Der var medicinsk indikation, men en eftertænksom psykiater fandt ud af, at der også var kontraindikation. Han argumenterede for, at tilladelse til abort ville øge hendes dødsangst, fordi man dermed medgav hende, at hun var dødeligt syg.

Hun fik afslag. Hun fik en lille dreng. Hun fik tilbagefald og efterlod i dyb sorg to moderløse småbørn.

Myndighedernes overlegne opfattelse af at kunne bestemme over andres liv blev næsten grotesk i fru E.s sag.

Hun var en varm, jævn kvinde, der sammen med sin runde, joviale bogholdermand havde glædet sig til en børneflokk, der kunne fylde deres beskedne bungalow med liv og glade dage, som de elskede.

Det var et chok, at det første barn var en dybt udviklingshæmmet dreng. Men livsmodet manglede ikke.

Læger og fødeafdeling kunne berolige med, at handicappet berøede på et uheld, så de trygt kunne få barn nummer to.

Forinden søgte fru E. dog rådgivning. Der blev indhentet erklæring fra Arvebiologisk Institut. Det var før fosterdiagnostikens tid, og man kendte hverken til fostervands- eller moderkageprøver, men måtte alene støtte sig til registre om familier med arvelig sygdom og til datidens teorier om arvelighed. Teorier, der op gennem århundredet havde givet anledning til mange ophidsede videnskabelige diskussioner og unægtelig til mange fejltagelser.

Familien E. blev beroliget og gik glade i gang med at producere barn nummer to. Det kom og var tilsvarende alvorligt handicappet.

Ved det tredje, ikke planlagte svangerskab søgte en forslidt, forpint, men meget kærlig mor til to multihandicappede børn abort.

Ny erklæring blev indhentet fra det fine institut i Københavns Universitetspark. Risiko for en arvelig sygdom kunne stadig ikke dokumenteres. Fru E. fik afslag og fødte det tredje multihandicappede barn.

Efter fødslen prøvede jeg at besøge hende. Jeg var ikke velkommen. Hun så på mig med smalle øjne lysende af had.

Som beskrevet var det afgørende vigtigt at få god kontakt med kvinderne, så man havde mulighed for at støtte dem bedst muligt.

Af og til kunne jeg mærke deres modstand. Jeg var ung og oplevede, at mange forslidte kvinder ikke troede, at jeg kunne leve mig ind i deres kvindeverden og livsvilkår.

Mistæksomheden stod i deres øjenkroge.

Derfor lærte de mig at lægge min stil om. Også dengang var det moderne med stramme bukser og daskende ørenringe. Jeg husker endnu et par dinglende fuglebure, som jeg fandt vældig smarte. Jeg gemte udstyret til fritiden og anskaffede tantetøj, som en søster så elskværdigt sagde. Tweednederdel, snøresko, perler om halsen.

Idéen var god, kontakten blev bedre. Socialt arbejde og kontakt

mellem mennesker kan volde problemer. Der er ingen grund til af forfængelighedshensyn at være en provokation i sig selv. Det hele var svært nok i disse årtier, hvor arbejdsløshed og efterkrigsfattigdom hærgede.

I Mødrehjælpens ledelse var den klare holdning, at man simpelt hen ofte hjalp kvinderne ved at give afslag på abort, fordi de var presset af mand eller samfund.

Dengang som nu blev kvinder presset til svangerskabsafbrydelse. Presset kan udøves af faderen til det ventede barn, af forældre, veninder og mange andre. Netop i det svære valg mellem barn og abort mødes så mange gode viljer og så mange mennesker, der tror, at de ved bedst.

Problemet er måske endnu større her ved slutningen af 1990'erne end dengang i 1960'erne, fordi mange kvinder også af socialforvaltningerne nu presses til at afbryde et svangerskab, der af andre skønnes at ville gøre deres liv endnu mere vanskeligt.

Det er min dybeste opfattelse, at man aldrig må presse en kvinde hverken til abort eller til at gennemføre et svangerskab. Det må og skal være kvindens eget og dybt personlige valg.

Man burde også i dag give hende bedre muligheder for rådgivning og støtte i den vanskelige proces frem mod afgørelsen, der ofte skal foretages under tidspres. Men problemet vil aldrig kunne løses ved, at andre mennesker eller et offentligt system påtager sig afgørelsen.

Det kan som beskrevet få katastrofale følger, og det er den gravide kvinde selv, der livet igennem skal bære på de fejltagelser, der er begået.

I den gamle mødrehjælps dage havde vi dog mulighed for at hjælpe kvinderne gennem den alvorlige krise, afbortafslaget kunne give efter fødslen.

Det kan være hårdt at stå med en nyfødt og vide, at man har gjort alt for ikke at få barnet.

Ledelsens holdning om det prisværdige i at hjælpe kvinderne ved at give dem afslag på deres abortønske, medførte selvfølgelig også en tys-tys-holdning til et af datidens helt store kvindeproblemer: de alt for mange illegale aborter.

Den gamle mødrehjælp blev nedlagt i forbindelse med bistandslovens ikrafttræden i 1976, trods mange advarsler, ikke mindst fra de store kvindeorganisationer.

Bagefter skrev direktør Vera Skalts og kontorchef Magna Nørgaard bogen 'Mødrehjælpens epoke'.

Heri står: „De illegale aborter er det selvsagt vanskeligt at sige noget eksakt om.

Der har været foretaget forskellige beregninger heraf, og der er ingen tvivl om, at der har været en meget stor nedgang i antallet af disse aborter i årene efter 1960. På det tidspunkt, da tallet var højest – omkring 1950 – skønnedes det at ligge mellem 15.000 og 20.000 årligt.“

Den illegale abort var hverdag for Mødrehjælpens socialrådgivere.

En del kvinder havde forsøgt sig med svangerskabsafbrydelse, inden de henvendte sig til Mødrehjælpen. Abortafdelingen havde nemlig ikke noget godt ry blandt landets kvinder. Den megen udspørgen, ventetiden og hjælpetilbuddene blev betragtet som ydmygende og snagende.

Den afdeling, der simpelthen blot hjalp kvinder, der ville have barn, men trængte til hjælpeforanstaltninger, var derimod afholdt. Langt senere i livet har jeg mødt ældre og midaldrende kvinder, der med taknemmelighed talte om den hjælp, der her blev ydet. Socialrådgiverne i den afdeling havde også en langt nemmere rolle, selvom også de fik indsigt i mange vanskelige kvindeliv.

Et officielt afslag på abort udløste også ofte forsøg på ved egen eller kvaksalverens hjælp at skaffe sig af med fostret.

Kvinder bød sig selv de forfærdeligste ting. Sæbevandsudskylninger, strikkepinde, bjerge af kininpiller opløst i den nys fremkomne grape tonic, der også skulle indeholde kinin.

De kastede sig med dødsforagt ned ad trapper, væltede på cykler, hoppede i senge, brækkede sig, krummede sig sammen af underlivssmerter, blødte, men aborterede ikke.

Nogle gennemførte derefter resigneret svangerskabet i evig angst for og skyld over måske at have skadet barnet. Fødslen var en rædsel, indtil det var konstateret, at barnet var normalt. Gennem hele barnets opvækst spejdede kvinderne ængstelig efter symptomer på sygdom eller fejludvikling – en skyld, der dannede

dårlig grobund for et sundt og naturligt moderskab.

Man kunne også gå den tunge vej til en kvaksalver, hvis man havde en adresse.

Med penge skrabet sammen af husholdningspengene eller lånt af veninder sneg man sig ad mørke gange for at ende på et nusset linoleumskøkkenbord med bækkenet anbragt ud over den rustne vask. Det var i tider, hvor mange lejligheder manglede badeværelse, og før stålvasken blev opfundet.

Kroppen var stiv af angst, sindet mørkt af fortvivlelse, smerterne jagende, mens indgrebet stod på. Bagefter vaklede man hjem, angst for at blive lagt mærke til, og fik sig smidt på sengen, inden blødningen overvældede een, og man eventuelt selv måtte skylle fostret ud i toiletet.

Der var betydelig risiko for at ende med en flosset eller gennemstukket livmoder, og af og til endte indgrebet med akut indlæggelse med styrtblødning eller svære betændelsestilstande.

På hospitalet blev man oftest mødt med dårlig behandling og truende adfærd hos systemets vogtere, strikse sygeplejersker og bornerte overklasselæger. Vidste man det ikke i forvejen, lærte man her, hvad kvinder regnedes for.

I forvejen kendte vi socialrådgivere til sygehusafdelinger, hvor man end ikke skulle indlægge en kvinde til legal abort, fordi overlægen demonstrerede sin private modstand direkte i patientbehandlingen, der ofte blev rystende nedværdigende.

Ikke få kvinder døde af illegale abortindgreb. Andre blev invalideret for livstid.

Alle led af ydmygelsens sjælesår med stadig større modvilje mod deres egen krop, med fornægtelse af deres seksualitet og med voksende had til den trætte mand, der hensynsløst søgte afslappelse og kortvarig glæde i det triste ægteskabelige samleje med sin angst og kolde kvinde.

Som socialrådgiver kom man efterhånden i et særligt dilemma. Uundgåeligt fik man kendskab til de bedste kvaksalvere og de få læger, der udførte illegale aborter.

Hvordan hver enkelt medarbejder administrerede denne viden bør være skrevet i vand.

Vi kom også til at mestre andre teknikker.

I tvivlstilfælde skulle kvinder dengang så utrolig meget igennem. For eksempel kunne de blive sendt til observation på en nordsjællandsk institution, der smagfuldt hed Nebbegård.

Her observerede man kvindens adfærd, først og fremmest for at spore tegn på, at hun inderst inde ønskede sit barn.

Var socialrådgiveren sikker på hendes abortønske, skulle hun derfor instrueres grundigt om sin adfærd i observationsperioden. For eksempel skulle ethvert tilløb til hjælpsomt at gribe en anden kvindes lyserøde babystrikketøj undgås.

Det klogeste var at holde sig for sig selv, lukke sig inde, nægte at spise. Man skulle undgå det hyggelige kvindesamvær, som man ellers nok kunne trænge til, fordi det kunne udlægges som tilpasning til endnu en moderrolle.

Ved et ubærligt afslag kunne man sammen med kvinden iscenesætte et nervesammenbrud, idet sagen så kunne genoptages med den begrundelse, at hun var dybere psykisk medtaget end først antaget.

Det skulle helst være et velgennemtænkt sammenbrud på kontorets gulv med gråd, skrig eller total forstening.

Derefter skulle socialrådgiveren ile ned til en af de unge læger, der havde vagt. Men man skulle præcist vide, hvem man skulle have fat i. Nogle accepterede situationen og hjalp. Andre afslørede omgående iscenesættelsen.

Kvindens værdighed blev ikke større ved en sådan ydmygende scene, men blev det alligevel til afslag, havde hun fået et tættere kvindefællesskab med sin rådgiver – et fællesskab, der kunne danne grobund for intensiv hjælp og støtte gennem svangerskabet.

Heller ikke dengang var størstedelen af de abortsøgende kvinder unge, der var kommet "i ulykke", men derimod forslidte arbejderkvinder.

I tilfælde, hvor der virkelig var tvivl, om kvinden magtede at gennemføre endnu et svangerskab, var det vigtigt at dokumentere hendes nedslidning, hjemmets og børnenes elendige forfatning. Med dette formål skulle vi tage på husbesøg.

Vor arbejdsdag var nøje inddelt, og jeg havde husbesøgsdag torsdag eftermiddag.

Men kvinder har til alle tider været ærekære, både når det gælder deres hjem og deres husmoderdyder. I 1960'erne var dette endnu mere udtalt end i dag, fordi husmoderrollen var livets rolle og den, hvorpå man blev vurderet.

Oftede havde de brugt deres sidste kræfter på at skrubbe og skure, så de ikke kunne udsættes for kritik ved et sådant anmeldt besøg, og de bidrog selv til at skjule, at de ikke kunne overkomme deres dagligdag.

Jeg opfandt så en vellykket teknik. Mens alle troede, at man aflagde husbesøg om eftermiddagen, stod jeg op klokken fem om morgenen og nåede frem, inden manden skulle møde klokken syv.

Med grin husker jeg endnu den splitter nøgne, glade og smukke unge mand, der en morgen lukkede op for mig, fordi han troede, at det var hans elskede, der kom med mælk og morgenbrød. Vi blev lige generte, og det var hende, der lidt efter afbødede situationen og fik kaffevandet over.

Men hvor det stod rigtig galt til, kunne jeg møde til normal arbejdstid og uden at lyve skrive i journalen, at det besøgte hjem vidnede om husmoderligt sammenbrud med urede senge, opvask fra flere dage, snavsede bleer på gulvet, skrigende sultne unger og så videre.

Samtidig kunne jeg redde mig et par eftermiddagsfritimer.

Denne tekst er en del af bogen "Hvad er det for en kvinde, der er i tvivl om at abortere?" af Lone Skov. Bogen er udgivet af Forlaget Ulykkesvej og er tilgængelig på www.ulykkesvej.dk. Bogen er en del af serien "Hvad er det for en kvinde, der er i tvivl om at abortere?" og er udgivet i samarbejde med Forlaget Ulykkesvej. Bogen er en del af serien "Hvad er det for en kvinde, der er i tvivl om at abortere?" og er udgivet i samarbejde med Forlaget Ulykkesvej. Bogen er en del af serien "Hvad er det for en kvinde, der er i tvivl om at abortere?" og er udgivet i samarbejde med Forlaget Ulykkesvej.

Ulykkesvej er en del af serien "Hvad er det for en kvinde, der er i tvivl om at abortere?" og er udgivet i samarbejde med Forlaget Ulykkesvej. Bogen er en del af serien "Hvad er det for en kvinde, der er i tvivl om at abortere?" og er udgivet i samarbejde med Forlaget Ulykkesvej. Bogen er en del af serien "Hvad er det for en kvinde, der er i tvivl om at abortere?" og er udgivet i samarbejde med Forlaget Ulykkesvej.

Bogen er en del af serien "Hvad er det for en kvinde, der er i tvivl om at abortere?" og er udgivet i samarbejde med Forlaget Ulykkesvej. Bogen er en del af serien "Hvad er det for en kvinde, der er i tvivl om at abortere?" og er udgivet i samarbejde med Forlaget Ulykkesvej.

Ulykkesvej er en del af serien "Hvad er det for en kvinde, der er i tvivl om at abortere?" og er udgivet i samarbejde med Forlaget Ulykkesvej.